

Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen

**Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen,
morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den
grundläggande utbildningen och för skolans klubbverksamhet**

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2012:30

Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen

Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen, morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen och för skolans klubbverksamhet

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2012:30

Den nya upplagan innehåller även kvalitetskort för morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen samt för skolans klubbverksamhet

Undervisnings- och kulturministeriet • Utbildningspolitiska avdelningen • 2012

Opetus- ja kulttuuriministeriö • Koulutuspolitiikan osasto • 2012

Undervisnings- och kulturministeriet / Opetus- ja kulttuuriministeriö

Utbildningspolitiska avdelningen / Koulutuspolitiikan osasto

PB / PL 29

00023 Statsrådet / Valtioneuvosto

www.minedu.fi/publikationer

Ombrytning / Taitto: Teija Metsänperä, Undervisnings- och kulturministeriet

Pärmbild / Kansikuva: www.rodeo.fi

Bilder / Kuvat: s. 8 den lilla bilden, s. 12 den stora bilden, s. 24 bilderna /www.rodeo.fi och

s. 8 den stora bilden, s. 12 den lilla bilden /UKM/Arkivet/Designinstitutet 2011

ISBN 978-952-263-171-8 (PDF)

ISSN-L 1799-0343

ISSN 1799-0351 (Online)

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer / Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:30

Innehåll

	Sammandrag	4
	Tiivistelmä	6
1	Inledning	9
2	Utgångspunkter för kvalitetsutveckling inom den grundläggande utbildningen	13
	2.1 Aspekter på kvalitetsutveckling	13
	2.2 Kvalitetskriterier – ett verktyg på det lokala planet	15
3	Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen	25
	3.1 Strukturell kvalitet	26
	3.2 Verksamhetskvalitet ur ett elevperspektiv	26
	3.3 Kvalitetskort	29
	1 Ledarskap	30
	2 Personal	32
	3 Ekonomiska resurser	34
	4 Utvärdering	36
	5 Genomförande av läroplanen	39
	6 Undervisning och undervisningsarrangemang	42
	7 Stöd till inläring, uppväxt och välbefinnande	45
	8 Delaktighet och inflytande	48
	9 Samarbete mellan hem och skola	50
	10 Fysisk lärmiljö	52
	11 Säker lärmiljö	54
	12 Morgon- och eftermiddags-verksamheten i skolan	57
	13 Skolans klubbverksamhet	60

Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen.

Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen, morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen och för skolans klubbverksamhet

Sammandrag

Kvalitetskriterierna gör det möjligt för att på ett praktiskt plan utvärdera hur de beslut som omfattar skolväsendet i ett kort respektive långt perspektiv inverkar på skolornas verksamhet. Med hjälp av utvärderingskunskap som baserar sig på kvalitetskriterierna kan man i bästa fall identifiera missförhållanden som man har upptäckt inom utbildningen. Det blir då också möjligt att åtgärda missförhållandena när man på ett heltäckande plan på årlig nivå planerar kommunernas verksamhet och ekonomi. Kvalitetskriterierna gör det också möjligt att samarbeta på ett regionalt plan. En verksamhetsmodell på ett regionalt plan

möjliggör ett djupare samarbete, vilket en utvärdering av verksamhet inom en kommun inte gör. Kvalitetskriterierna för den grundläggande utbildningen är ett arbetsredskap på regional nivå, och speciellt är de ett redskap för skolor och huvudmän att i samråd utvärdera sin verksamhet.

Kvalitetskorten är fyra till antalet och de avspeglar strukturerna inom följande områden:

- ledarskap
- personal
- ekonomiska resurser
- utvärdering

samt nio kvalitetskort, som påverkar den studerande

- läroplanens verkställande
- undervisningen och undervisningsarrangemangen
- stödet för inläring, tillväxt och välbefinnande
- delaktighet och påverkan
- samarbetet mellan skolan och hemmet
- fysisk lärmiljö
- en trygg inlärningsmiljö
- morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen
- skolans klubbverksamhet.

Kvalitetskorten för den grundläggande utbildningen bygger på en beskrivande del, kriterier för kvaliteten och frågor som ansluter sig till verksamheten. Varje kvalitetskort innehåller kriterier både för utbildningsarrangören och för skolorna. Nya kvalitetskort för kvalitetskriterierna inom den grundläggande utbildningen har tillagts också för morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen samt skolans klubbverksamhet. Kvalitetskriterierna finns till för såväl verksamheten på regional nivå som huvudmannens och skolans verksamhet.

Perusopetuksen laatukriteerit.

*Perusopetuksen, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan
sekä koulun kerhotoiminnan laatukriteerit*

Tiivistelmä

Laatukriteerit tarjoavat käytännöllisen työkalun arvioida koulutoimea koskevien päätösten lyhyen ja pidemmän aikavälin vaikutuksia koulujen toimintaan. Parhaimmillaan laatukriteereihin perustavan arviointitiedon avulla kyetään tunnistamaan havaittuja koulutuksen epäkohtia ja korjaamaan niitä vuosittaisessa kuntien toiminnan ja talouden suunnittelun kokonaisuudessa. Laatukriteereissä on myös alueellisen yhteistyön mahdollisuus. Alueellinen toimintamalli antaa mahdollisuuden laajemmalle yhteistyölle kuin vain yhden kunnan oman toiminnan arviointiin. Perusopetuksen laatukriteeristö antaa

alueellisen työvälineen, mutta erityisesti se antaa työvälineen, jolla koulut ja ylläpitäjät yhdessä arvioivat toimintaansa.

Laatukortit muodostettiin rakenteiden laadusta, johon kuuluu neljä laatukorttia:

- johtaminen
- henkilöstö
- taloudelliset resurssit
- arviointi

sekä toiminnan laadusta, johon kuuluu yhdeksän laatukorttia

- opetussuunnitelman toteuttaminen
- opetus ja opetusjärjestelyt
- oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuki
- osallisuus ja vaikuttaminen
- kodin ja koulun yhteistyö
- fyysinen oppimisympäristö
- oppimisympäristön turvallisuus
- perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta
- koulun kerhotoiminta.

Perusopetuksen laatukortit sisältävät kuvausosan, laadun kriteerit ja toimintaa tukevat kysymykset. Jokainen laatukortti sisältää kriteereitä sekä opetuksen järjestäjälle että kouluille. Uutena perusopetuksen laatukriteereihin on lisätty myös perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukortit. Perusopetuksen laatukriteerit palvelevat niin alueellista, ylläpitäjän että koulunkin toimintaa.

1 Inledning

Målet med de nationella kvalitetskriterierna för den grundläggande utbildningen är att stödja hög kvalitet och mångsidigt utbud inom utbildningen och att tillgodose barns och ungas utbildningsmässiga och kulturella rättigheter oberoende av deras bostadsort, språk och ekonomiska situation.

Kvalitetskriterierna hjälper skolpersonalen, förvaltningen och beslutsfattarna att bli medvetna om brister i verksamheten och att förbättra dem. De är ett ledarskapsverktyg för att utvärdera och utveckla nuläget inom verksamheten. I komplicerade bedömnings- och förändringsprocesser på det lokala planet är kvalitetskriterierna ett användbart verktyg för anställda inom det pedagogiska området, baserat på dokumenterad kunskap, utvärdering och gällande

författningar. De hjälper skolorna att flexibelt utvärdera och utveckla verksamheten på lokal nivå. Då kan de lokala kvalitetskriterier lyftas fram som visat sig vara viktiga för den grundläggande utbildningen.

Också det ekonomiska läget och den tekniska utvecklingen i samhället medverkar på många sätt till hur kvaliteten på den grundläggande utbildningen utvecklas och tillgodoses. I en värld som blir allt mer internationell måste den grundläggande utbildningen ta hänsyn till de stora och aktuella samhällsfrågorna. Hållbar utveckling och ett mer mångkulturellt samhälle är faktorer som påverkar skolan. Skollivet och lärmiljön måste i högre grad präglas av gemenskap för att stödja barns och ungas

socioemotionella utveckling och välbefinnande. Vi-andan stärks av att personalen och eleverna gör saker tillsammans. Gemensamt beslutade modeller och gemensam inlärn timer förbättrar samspelet och minskar mobbningen i skolan. Dessutom ingår det i högkvalitativ undervisning att eleverna får hjälp och stöd genom särskilda tjänster.

Kvalitetskriterierna för den grundläggande utbildningen är ett verktyg som kan användas för att ta fram information om strukturell kvalitet och verksamhetskvalitet inom utbildningen på det lokala planet. De är ett nytt verktyg i informationsstyrningen och kan användas för att styra besluten om den grundläggande utbildningen. Informationsstyrning spelar dock inte lika stor roll som resurs- och normstyrning. Kvalitetskriterierna är ett ledarskapsverktyg av rekommendationskaraktär på kort och lång sikt och de vänder sig till skolor och kommuner. Kriterierna anger alltså på vilka grunder verksamheten kan analyseras och hur den förväntas vara utformad för att tjäna de uppställda målen. Tack vare kvalitetskriterierna kan verksamheten utvärderas.

Denna publikation består av två delar: 1. bakgrund och motivering och 2. kvalitetskorten.

Bakgrunden till kvalitetskriterierna är att den grundläggande utbildningen har ett kulturellt och ett pedagogiskt uppdrag som också analyseras med

avseende på hur målinriktad verksamheten är och vilket genomslag den får.

Om man ser till utvecklingen i den finländska grundskolan är det inte befogat att bara fokusera på inlärn timerresultaten. Blickarna bör också riktas mot de skolverksamheter som medverkar till och gör det möjligt att nå de eftersträlvade inlärn timerresultaten. Målet med kvalitetskriterierna är dessutom att uppmuntra till samarbete mellan utbildningsanordnarna och skolorna med hjälp av verksamhetsmodeller som stöder elevernas inlärn timer och utveckling. Fokus sätts också på faktorer som på ett betydande sätt förbättrar förutsättningarna för elevernas och hela skolans inlärn timerprocess.

Kvalitetskriterierna tar hänsyn till att utbildningsanordnarna och skolorna har olika verksamhetskulturer och utgångspunkter för att genomföra utbildningen. Det är inte till fördel om kvalitetskriterierna tillämpas mekaniskt och kritiskt på det lokala planet. För att kvalitetskriterierna ska tjäna sitt syfte bör man tillstå att utbildningsanordnarna och skolorna har sina individuella verksamhetsmiljöer och verksamhetskulturer. Med hjälp av kvalitetskriterierna kan utvecklingsarbetet på det regionala planet och i enskilda skolor inriktas på lokala utvecklingsbehov. Kvalitetskriterierna är

också till hjälp vid systematisk bedömning och nyttiggörande av utvärderingsmaterialet när man vill förbättra utbildningen på det lokala planet. Grunden för arbetet med att höja kvaliteten på utbildningen och den ledda verksamheten är de krav som ställs på utbildningsanordnare och skolor i utbildningsförfattningen samt i grunderna för läroplanen och för verksamheten.

2 Utgångspunkter för kvalitetsutveckling inom den grundläggande utbildningen

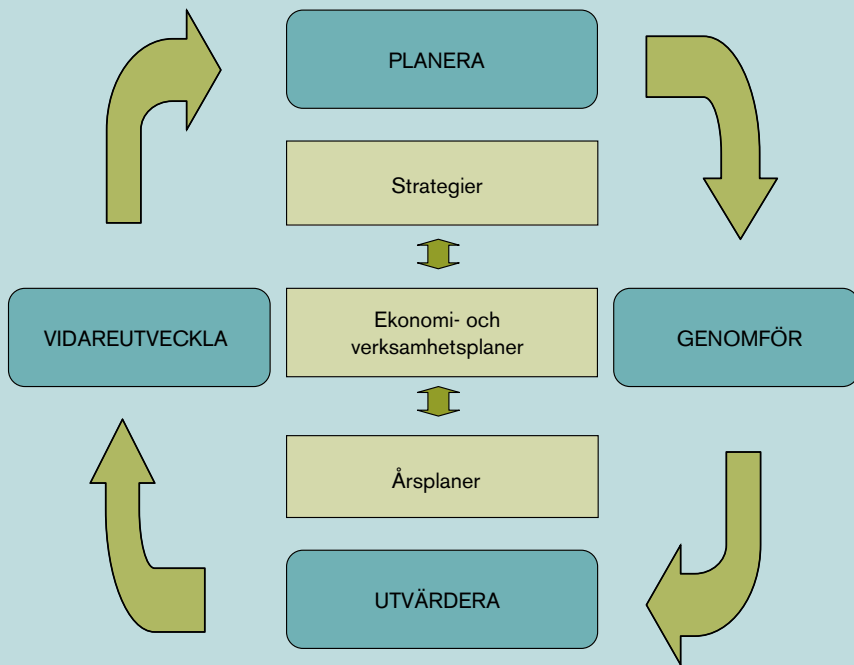
2.1 Aspekter på kvalitetsutveckling

Demings PDCA-cykel (Plan – Do – Check – Act) är en av de mest kända modellerna för kvalitetsförbättring. Utifrån Demings modell är fortlöpande förbättring av undervisningskvaliteten en systematisk och gradvis process bestående av planering, genomförande, utvärdering och vidareutveckling. Kvaliteten på den grundläggande utbildningen baserar sig i allt väsentligt på att den fortlöpande förbättras och att kvalitetsarbete kan bedrivas i skolorna.

Den kommunala verksamheten utvecklas utifrån en strategi, gemensamma värderingar, en vision och en verksamhetsidé. Det är dessa faktorer som

är hörnstenarna i arbetet för att höja kvaliteten på utbildningsanordnarna och i skolan. Hur väl de fungerar ska utvärderas med en systematisk plan.

Kvaliteten på den grundläggande utbildningen kan också ses i ett vidare perspektiv via motiv, aktörer och processer. Med motivperspektivet avses vilken typ av information eller verksamhet ett kvalitetskriterium är baserat på. Det kan vara vetenskaplig information eller erfarenhetsbaserad kunskap, det vill säga god praxis eller till exempel en gemensam målbild som ett kollegialt organ har lagt fast. Aktörsperspektivet innebär att kvaliteten analyseras via olika aktörer och deras uppdrag. Aktörer inom den grundläggande utbildningen är stat, utbildningsanordnare, skola, vårdnadshavare,

Figur 1. Hur utbildningskvaliteten fortlöpande kan höjas.

rektor, lärare och elever. Processperspektivet undersöker processerna för fortlöpande utveckling av ledarskap och verksamhet: planering, genomförande, utvärdering och vidareutveckling.

Dessa karakteristika för kvalitetstänkande återfinns även i undersökningar av hur skolan utvecklas. Kvaliteten på strukturerna och verksamheten i den grundläggande utbildningen kan undersökas utifrån en forskningsinriktning som beskriver typiska drag för en välfungerande, effektiv skola (s.k. effective school).

En välfungerande skola har ett tydligt och gemensamt uppdrag och verksamheten fokuserar på att förbättra elevernas lärande. Dessutom backar skolklimatet, lärmiljön och intressegrupperna upp lärandet. Skolpersonalen har en tydlig uppfattning av det grundläggande uppdraget och målen. Det betyder att ledarskapet är inriktat på pedagogik och undervisning, att all verksamhet genomsyras av inlärningsfrämjande insatser, att personalen fortlöpande utvecklas och att man satsar på samverkan mellan hem och skola.

I en utvecklingsinriktad skola får självskattning och verksamhetsförbättrande insatser grundade på systematiskt insamlade utvärderingsdata hög prioritet. Utvecklingsprocessen bör alltid ta hänsyn till den rådande verksamhetskulturen.

Självskattningen består av fyra grundläggande frågor: Var befinner vi oss nu? Var vill vi vara i framtiden? Hur kan vi bäst nå vårt mål? Hur bedömer vi de genomförda förändringarna?

2.2 Kvalitetskriterier – ett verktyg på det lokala planet

I takt med att kraven i samhället ökar och ändrar form, ökar också de kvalitativa förväntningarna på utbildningsanordnarna och skolan år för år. Målen för och det primära innehållet i utbildningen styrs genom lagar, förordningar och grunderna för läroplanen. Ambitionen med kvalitetskriterierna är att de ska stötta utbildningsanordnaren i det befintliga kvalitetsförbättrande arbetet. Målet med kvalitetskriterierna är att informationen bör vara mer jämförbar, både lokalt och regionalt. Det är utbildningsanordnarna och skolorna som ansvarar för de praktiska undervisningsarrangemangen i skolorna och förbättringen av kvaliteten. Informationsstyrning har fått en större roll när de författningar som styr utbildningsorganisationen har bantats ner och utbildningsanordnarna har fått friare händer att satsa på funktionella lösningar.

Kvalitetsförbättrande insatser ses som ett led i en filosofi för fortlöpande utveckling. För att

vi ska kunna övergå från en kultur präglad av uppehållande funktioner till en utvecklingsinriktad kultur måste varje medarbetare vara engagerad i det kvalitetsförbättrande arbetet. I undervisningen är kvalitetsarbetet baserat på medvetet utvecklingsarbete och ansträngningar för att förankra insatserna i undervisningen och det pedagogiska arbetet. Det är viktigt att beslutsfattarna och skolorna involveras i verksamhetskulturen.

För att kvalitetsarbetet ska vara välbalanserat och ge resultat krävs det samverkan mellan olika parter, men också en fortlöpande dialog om hur förändrings- och utvecklingsbehoven kan samordnas och prioriteras på det lokala planet och i enskilda skolor. Utbildningsutvärdering utifrån kvalitetskriterierna erbjuder en chans att reflektera över effektiviteten och analysera utvärderings- och planeringskulturen som ställer vissa krav på aktörerna. Samma principer kan tillämpas i privata och statliga skolor som ger grundläggande utbildning.

I bedömningen på det lokala planet behövs det systematisk dokumentation av utvärderingsdata för att man ska kunna följa upp hur utbildningskvaliteten förbättras och vilka resultat arbetet ger. Kommunerna kan med fördel skriva in kvalitetsbedömning av den

grundläggande utbildningen, både kvalitetskriterier och genomförande, i den lokala utvärderingsplanen.

Resultaten bör diskuteras på alla beslutsnivåer. Det behövs ett gemensamt debattforum för alla berörda parter för att kommunen ska få ett diskuterande utvärderingsklimat. I det optimala fallet kan man i utvärderingen på det lokala planet prioritera gemensamma utvecklingsbehov tack vare gemensamma diskussioner och rådslag mellan olika skolnivåer.

2.2.1 Kommunalt beslutsfattande och styrning av kvalitetsarbetet

Enligt 21 § i lagen om grundläggande utbildning ska den som ordnar utbildningen utvärdera utbildningen och bedöma vilken effekt den har. Samtidigt kan utbildningsanordnaren utveckla sin verksamhet med hjälp av utvärderingen. Kvalitetskriterierna avser att stödja utbildningsanordnaren, till exempel kommunen, i beslutsfattandet inom den grundläggande utbildningen. Utbildningsbesluten har både direkta och indirekta effekter för skolan.

Kvalitetskriterierna erbjuder beslutsfattarna ett instrument för att bedöma hur skolorna påverkas av kort- och långfristiga beslut om skolverksamheten. I det optimala fallet kan utvärderingsdata baserade på

kvalitetskriterier medverka till att identifiera brister i utbildningen och korrigera dem i kommunernas årliga planering av verksamheten och ekonomin.

Kommunala beslutsfattare bör kunna svara på frågorna

- Hur vi ska se till att det görs kvalitetsbedömningar och att de beaktas i beslutsfattandet?
- Vilken service vi vill tillhandahålla för invånarna?

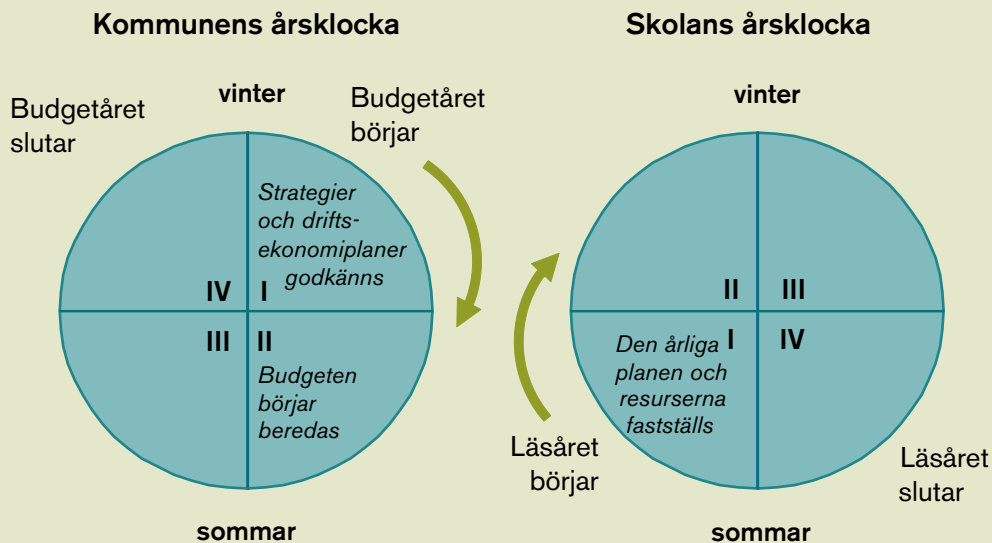
I alla kommuner bestäms planeringen av verksamheten och ekonomin av räkenskapsperioden som omfattar ett kalenderår. Detsamma gäller för planering och genomförande av undervisningen, men skolans läsår är inte identiskt med räkenskapsperioden. Detta är ett faktum som påverkar dels planeringen av undervisningen och ekonomin, dels verkställighetstiderna för beslut. Det är av stor vikt att känna till planeringssystemet och tidsschemat för beslutsfattandet när man är inriktad på att fortlöpande höja utbildningskvaliteten. På så sätt kan långsiktighet och målmedvetenhet bibehållas i utvecklingsarbetet.

Det gäller att hålla sig till tidsschemat i den kommunala årsklockan om man vill integrera jämförliga utvärderingsdata om skolorna baserade på kvalitetskriterierna och åtgärderna på grundval

av dem i det kommunala planeringssystemet. Det bör dock noteras att kvalitetsutveckling inte bara går ut på att följa årsklockan i spåret, utan arbetet kan innefatta korta och långa cykler eller småskaliga åtgärder på det regionala planet eller i enskilda skolor.

Utvärderingsresultaten och utvecklingsresultaten för undervisningskvaliteten bör hänskjutas till nämnderna för behandling i god tid för att de åtgärder som kommer att föreslås ska kunna vägas in i planeringsanvisningarna för nästa budgetår. Under sommaren bereder nämnderna budgeten i den treåriga ekonomiplanen. Budgetförslagen från respektive förvaltning behandlas vanligen i ett sammanhang under höstens lopp. Kommunens strategier, budget och treåriga ekonomiplan fastställs senast vid årsskiftet. Därefter tar förvaltningarna itu med att planera det nämndmöte där strategierna och driftsekonomin ska godkännas.

I överensstämmelse med insatsområdena i strategin kan förvaltningarna prioritera kvalitetsbedömningen under den treåriga ekonomiplansperioden och genomföra den så att samma bedömningsobjekt utvärderas utifrån kvalitetskriterierna så nära varandra i tid som möjligt i alla skolor. Den utbildningsansvariga förvaltningen kan bestämma att skolornas bedömningar och utvärderingsplaner integreras i skolornas årliga planer och att

Figur 2. Årsklockor för planering av verksamheten och ekonomin i kommunen och skolan.

utvärderingsdata utnyttjas systematiskt när kommunen beslutar om planering av verksamheten och ekonomin.

Personalresurserna står för 70–80 % av årsbudgeten för undervisningsverksamheten. Även mätt med ekonomiska mått är personalen alltså den viktigaste aktören som värnar om kvaliteten i verksamheten och en viktig resurs för den fortlöpande utbildningsutvecklingen. Det är viktigt att personalen känner till de strategiska insatsområdena inom den grundläggande utbildningen och de lång- och kortfristiga målen för verksamheten. Långsiktig personalpolitik är en del av den interna utvecklingen av god kvalitet.

En bra arbetsgivare ser till att medarbetarna mår bra, värnar om deras kompetens och låter dem utveckla sina yrkeskvalifikationer allt efter kraven i arbetet. Till god personalpolitik hör långsiktig strategisk personalplanering. Det är viktigt att satsa på välbefinnande i arbetet och säkerställa att individen och kollektivet utvecklas i samma riktning.

På det lokala planet kan utbildningsanordnarna bestämma hur kvalitetskriterierna ska omsättas i kommunen. Det är till fördel om beslutsfattarna, utbildningssektorn och skolorna tillsammans kan lägga upp planer för hur kriterierna ska införas.

Kommunen eller utbildningsanordnaren

- ska besluta hur och/eller i vilken omfattning kvalitetskriterierna för den grundläggande utbildningen nyttiggörs i utvecklingsarbetet
- ska besluta hur förverkligandet av kvalitetskriteriernas utvärderas
- ska besluta hur utvärderingsdata kommer att utnyttjas i arbetet för att utveckla skolan
- ska informera om kvalitetskriterierna
- ska besluta om kvalitetsarbetet kommer att spänna över hela regionen eller göras inom kommunen
- ska svara för att resultaten av kvalitetsarbetet beaktas
- ska bestämma hur kvalitetsarbetet organiseras och tillsätta en ansvarig beredningsgrupp.

2.2.2 Utveckling av regionalt kvalitetsarbete

När kvalitetsarbetet planeras regionalt blir ett brett samarbete möjligt. Samarbetsparterna bör åta sig att regionalt undersöka och upprätthålla den gemensamma kvalitetsbedömningen som är ett bra verktyg för både ledningssystemet och självskattningen. Genom kvalitetsarbetet kan utbildningsanordnarens ansvar breddas, och samtidigt kan det regionala samarbetet utvecklas och organiseras via befintliga och fungerande samverkningsmekanismer.

I det regionala samarbetet bör man reflektera över vilka gemensamma bedömningsobjekt just vi behöver för att den regionala samordningen ska fungera.

Genom samarbete får man kritiska och konstruktiva synpunkter från andra om kvaliteten och styrkorna i verksamheten. Då kommer dels exempel på god praxis, dels punkter som behöver förbättras fram.

Samtidigt ökar öppen samverkan och nätverkande mellan utbildningsanordnarna och skolorna. Det ger möjligheter att satsa på gemensamt lärande. Dessutom är samarbete ett relativt billigt sätt att få utomstående synpunkter på verksamhetskvaliteten.

Samarbetet mellan kommunerna och kvalitetskriterierna kan sammanföras till ett enda funktionellt verktyg. Genom de gemensamma kriterierna tar man inte ställning till utbildningsanordnarens eller skolans mål eller innehållet i verksamheten. Utbildningsanordnarens autonomi är en viktig utgångspunkt som innefattar öppenhet och samhällsansvar.

På så sätt kan utbildningsanordnarna och skolorna uppmuntras att ta expertansvar för att höja kvaliteten i verksamheten. Samarbetet omfattar de procedurer och processer som utbildningsanordnarna och skolorna använder för att styra och förbättra kvaliteten.

Den regionala gruppen ska

- organisera expertgrupper för varje kriterium
- styra expertgrupperna
- samordna kvalitetskriterierna
- informera de deltagande kommunerna om de slutliga kriterierna och resultaten.

2.2.3 Kvalitetsarbete i skolan

Det krävs god planering och en systematisk, långsiktig och diskuterande utvärderingskultur både i och mellan skolorna för att utvärderingen ska kunna anpassas efter kommunens och/eller utbildningsanordnarens strategier, verksamhet och tidsschema för ekonomiplaneringen. När skolornas bedömningsresultat avrapporteras bör de ge svar på följande frågor som styr den strategiska planeringen i kommunen:

- Vad förutsätts och förväntas av oss och hur vill vi själva handla som representanter för utbildning och pedagogiskt arbete?
- Hur bör vår verksamhet se ut om man bedömer den utifrån författningarna om utbildning och fostran samt utrednings- och utvärderingsdata?

- Hur ser vi metodologiskt till att alla uppnår de fastlagda inlärningsresultaten?

Skolan behöver utvärderingsdata som bygger på kvalitetskriterier och bedömer verksamheten utifrån följande perspektiv: beslutsfattarna, eleverna och vårdnadshavarna, skolornas intressegrupper och personalen inom utbildningssektorn. Det är väsentligt att målen formuleras begripligt eftersom man utifrån dem kan bedöma och utvärdera hur väl verksamheten har utfallit. Information om självbedömning bör samlas in systematiskt i skolorna redan från början av läsåret, när utvärderingsdata om skolverksamheten integreras i beslutsfattandet och planeringssystemet för verksamheten och ekonomin.

Vid sidan av läroplanen spelar årsplanen en framträdande roll som instrument i planeringen av skolans verksamhet och ekonomi. Den ger information om bland annat skolans samlade planering, arbetsordning, resurstilldelning och mål för läsåret. Årsplanen kan kombineras med en plan för kvalitetsbedömning i skolan. Den ska innehålla bedömningsobjekt för läsåret i kommunen och skolan, bedömningskriterier, bedömningsmetoder, tidsplan, metod för sammanställning av utvärderingsdata och personer med ansvar för att bedömningen genomförs. Många skolor har en

planeringsgrupp eller en särskilt utnämnd person med utvärderingsansvar som svarar för bedömningen vid sidan av rektorn.

Utvärderingsdata om kvalitetskriterierna ska samlas in och analyseras i skolorna. Personalen diskuterar resultaten och sammanställer, på basis av dem, ett gemensamt förslag till åtgärder.

Vidare ska utvärderingsdata dokumenteras och analyseras. Skolan kan själv besluta och genomföra en del av förbättringsförslagen inklusive tidsplanen, men en del åtgärder kräver beslut på kommunal nivå. Förslag som kräver utomstående åtgärder går vidare till tjänsteinnehavarna med ansvar för skolförvaltningen och de slussar dem vidare till den politiska beslutsprocessen. Det är viktigt att bedömningsresultaten diskuteras i all undervisning och att det finns ett gemensamt förslag till nödvändiga åtgärder inom utbildningssektorn som sedan går vidare till beslutsfattarna.

Bedömningen bör upprepas regelbundet för att bli ett verktyg för ledarskapsarbetet i skolvardagen. Förbättringsåtgärder läggs fram via kvalitetsbedömningen och den blir då en positiv cirkel i verksamheten.

Lärarnas viktigaste uppgift är att styra inlärningsprocessen. I utvärderingen bedömer de elevernas lärande, men de bör också bedöma sitt

eget arbete och delta i utvärderingen av de samlade verksamheterna i skolan. Innan läsårets slut bör varje lärare känna till om skolan har uppnått målen för läsåret och vilka utvecklingsprojekt som står på tur i kommunen, skolan och klasserna nästa läsår.

Vad ska skolan göra?

- inrätta en kvalitetsgrupp
- bearbeta beskrivningar och kriterier
- genomföra självbedömning
- vidta åtgärder utifrån utvärderingen
- förmedla information.

2.2.4 Exempel på hur kvalitetsarbete kan organiseras

För att reformer initierade genom kvalitetsarbete ska utfalla väl krävs det omfattande professionellt samarbete och tydlig ansvarsfördelning. En förutsättning för kvalitetsarbetet är att ledningen är engagerad. Både den politiska ledningen och tjänstemannaledningen måste känna till kvalitetsarbetet. Kvalitetsarbetet pekar på behov och möjligheter som kan medverka till att förbättra undervisningen. Det är alltså viktigt att bestämma om kvalitetsarbetet uteslutande ska pågå

i kommunen eller om det är fruktbart att samarbeta med andra kommuner eller utbildningsanordnare.

Kommunen eller regionen ska tillsätta expertgrupper. Grupperna får precisera kriterierna, det vill säga anpassa dem efter kommunen eller regionen och införliva dem i det befintliga kvalitetsarbetet. De ska föreslå nivå på beskrivningen och lägga fram preciserade kriterier och en tidsplan. Under arbetets gång ska de begära kommentarer från varje skola. Avslutningsvis läggs kriterierna fram för beslutsfattarna som tar ställning till dem.

Kvalitetsarbetet blir ett gemensamt ledarskaps-verktyg för rektorerna och beslutsfattarna och ger möjlighet att utveckla den grundläggande utbildningen i önskad riktning. När den första fasen har blivit godkänd ska varje skola sammanställa sin egen beskrivning och bedöma sin verksamhet utifrån kriterierna. Därefter ska skolorna enas om vad som bör förbättras. Utvärderingen läggs fram för beslutsfattarna som underlag för budgetarbetet och de beslutar om sina egna utvecklingsobjekt på grundval av förslagen.

Exempel på överföring av kvalitetsarbete

Fas 1. Kvalitetsarbetet förs över till kommunal verksamhet

1 Den utbildningsansvariga nämnden beslutar hur kvalitetsarbetet ska organiseras.2 Kommunen har en kvalitetsgrupp bestående av rektorer, lärare och företrädare för förvaltningen. Vidare har kommunen en person med kvalitetsansvar och rätt att avsätta tid för kvalitetsarbetet. Också rektorsmötet kan vara kommunens kvalitetsgrupp. Hur frågan löses beror på kommunens storlek.3 Kvalitetsgrupperna svarar för att kvalitetskriterierna tillämpas på kvalitetsarbetet i kommunen och anpassar kriterierna för sin kommun eller region.	4 Varje skola ska få en kvalitetsgrupp.5 Skolorna gör en intern bedömning utifrån de preciserade kriterierna och väljer gemensamt dels interna förbättringsobjekt dels förbättringsobjekt till budgeten.6 De kommunala beslutsfattarna informeras om de bedömningsresultat som kräver gemensamma åtgärder från kommunens sida och måste vägas in i budgeten.

Fas 2. Kvalitetsarbetet som en del av utbildningsanordnarens vardag

Kvaliteten ska utvärderas årligen med hjälp av de antagna kriterierna. 1 Tidsplanen för kvalitetsbedömningen måste läggas upp så att materialet kan utnyttjas när budgeten planeras.2 Skolorna ska genomföra kvalitetsbedömningar och systematiskt förbättra den verksamhet som de själva har rätt att bestämma över.	3 De kommunala beslutsfattarna ska behandla de åtgärder som läggs fram i kvalitetsbedömningen och besluta hur frågorna ska gå vidare.4 Verksamheten ses över utifrån bedömningen - verksamheten planeras- skolorna genomför- kommunerna och skolan utvärderar- verksamheten förnyas

3 Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen

Kvalitetskriterierna är till för att säkerställa hög kvalitet på utbildningen och riksomfattande jämförbarhet på det lokala planet. De bidrar till att bestämmelserna om utbildning följs, att inlärningsförutsättningarna förbättras, undervisnings- och inlärningsmålen uppnås och undervisningskvaliteten utvecklas både nationellt och lokalt. Vidare har kvalitetskriterierna för den grundläggande utbildningen en viktig samhällspolitisk uppgift, nämligen att främja de kulturella rättigheterna i vårt finländska utbildningssystem.

Kvalitetskriterierna är ett verktyg som skapar en grund för kunskapsbaserat beslutsfattande. På det lokala planet kan kriterierna utnyttjas när långsiktiga strategier läggs upp och beslut om utbildningen fattas. De är ett hjälpmedel för att bedöma utvecklingen på kort och lång sikt och inbjuder till debatt om hur skolan och kommunen påverkas av de faktorer som inverkar

på kvaliteten i den grundläggande utbildningen. När kriterierna är som bäst är de ett viktigt hjälpmedel i besluten om den lokala utbildningspolitiken.

Kriterierna ger i första hand svar på frågan hur verksamheten bör vara utformad. Man spårar de viktigaste kvalitetsfaktorerna i verksamheten, det vill säga de faktorer som har den väsentligaste kopplingen till verksamheten och slutresultatet. De beskrivs för att ge en grund för värderingen. En annan utgångspunkt är att kvalitetskriterierna ska integreras på alla nivåer i styrningen av utbildningen och att uppföljningen av dem förläggs till utbildningsanordnarna och skolorna. På så sätt kommer kvalitetskriterierna att tolkas på olika sätt i förvaltningen av den grundläggande utbildningen, bland annat varierar tolkningarna mellan utbildningsanordnarna och skolorna.

Kvalitetskriterierna ger utbildningsanordnarna, skolan, skolans intressegrupper, rektorerna, lärarna och vårdnadshavarna en strukturerad helhetsbild och centrala begrepp för kvaliteten i utbildningen. Med hjälp av kriterierna kan man peka på vad skolan bör utveckla mer och vad den har lyckats bra med. Jämförbarheten tillåter att omfattande jämförbart utvärderingsmaterial tas fram och dokumenteras om olika aktörers synpunkter. Det är till nytta när utbildningen planeras och besluten fattas.

I referensramen för kvalitetskriterierna delas kvalitet upp i strukturell kvalitet och verksamhetskvalitet. Den strukturella kvaliteten beskriver de yttre förhållandena, det vill säga ramfaktorerna för att höja kvaliteten. Verksamhetskvaliteten beskriver den elevupplevda kvaliteten i verksamheten. Angreppssättet kan beskrivas så här:

3.1 Strukturell kvalitet

De ramfaktorer för kvalitetsutveckling inom den grundläggande utbildningen som bestämmer den strukturella kvaliteten är uppdelade på två grundnivåer. De frågor som avgörs genom utbildningspolitiken och regleras nationellt påverkar utbildningsanordnarnas och skolornas verksamhet och verksamhetsplanering på det lokala planet.

Ramfaktorerna bildar grunden för det kvalitetshöjande arbetet. Delområden bland ramfaktorerna för den strukturella kvaliteten är ledarskap, personal, ekonomiska resurser och bedömning.

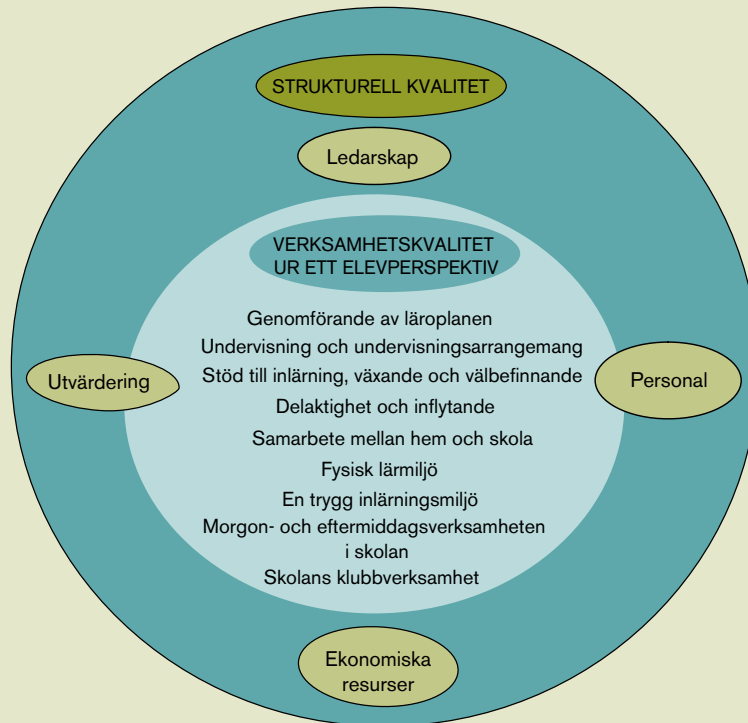
3.2 Verksamhetskvalitet ur ett elevperspektiv

Eleverna konfronteras med verksamhetskvaliteten via utbildningsbesluten och undervisningen. En högkvalitativ verksamhetskultur präglas av elevcentrering. Det är viktigt att ta hänsyn till elevens samlade inläring i all verksamhet i skolan. Multidisciplinärt samarbete, stöd till olika slags elever och systematisk kontakt mellan hem och skola är till fördel för den verksamhetskvalitet som eleverna konfronteras med. Ett samhällsstödjande

klimat, smidig växelverkan mellan de vuxna som arbetar med eleverna och en pedagogiskt motiverande lärmiljö är bra byggstenar för fortlöpande utveckling av skolverksamheten och läroplanen.

Högkvalitativ undervisning är också förknippad med en etisk dimension i lärarens arbete och den ledda verksamheten. Det är en faktor som undervisnings- och utbildningsområdet bör lyfta fram mer. Människovärde, sanningsenlighet, rättvisa och frihet är värderingar som de etiska principerna för lärarna grundar sig på. Förmåga att möta olika slags individer, vilja att förbättra sin yrkeskompetens och rätt använd lärarroll är viktiga etiska faktorer som bör ges utrymme i undervisningen.

Verksamhetskvaliteten ur ett elevperspektiv består av nio delområden som kan analyseras med avseende på lärmiljön, verksamhetskulturen och undervisning och lärande. Delområdena är genomförande av läroplanen, undervisning och undervisningsarrangemang, stöd till inläringen, växande och välbefinnande, delaktighet och inflytande, samarbete mellan hem och skola, den fysiska lärmiljön och en trygg inlärningsmiljö, morgon- och eftermiddagsverksamheten i skolan samt skolans klubbverksamhet.

Figur 3. Referensram för kvalitetskriterierna inom den grundläggande utbildningen.

3.3 Kvalitetskort

Det finns ett kvalitetskort för varje delområde och korten innehåller beskrivning och kvalitetskriterier. Beskrivningen anger de karakteristiska drag som kvaliteten i respektive delområden består av, alltså kvalitetsfaktorerna. Tanken är att beskrivningen ska visa att kvalitetsfaktorerna baserar sig på dokumenterad information och knyta ihop faktorerna med styrnings- och planeringssystemet för den grundläggande utbildningen. Där ingår också frågor som stöd för att förbättra kvalitetsfaktorerna. Frågorna hjälper användarna att identifiera viktiga utvecklingsbehov och områden där verksamheten har lyckats.

Kvalitetsfaktorerna stöder sig på beskrivningarna och fastställer kvalitetskriterierna inom den grundläggande utbildningen för utbildningsanordnarna och skolorna. Dessa kan sedan jämföra sin verksamhet med kvalitetsfaktorerna på kvalitetskorten. Utifrån detta bedömer de kvaliteten i sin verksamhet och reflekterar över nödvändiga utvecklingsåtgärder.

1 Ledarskap

Beskrivning

Utbildningsanordnaren svarar för att utbildningen genomförs. Verksamheten leds och planeras på grundval av en lokal förvaltningsstadga, verksamhetsstadga eller instruktion och enligt nationell lagstiftning och nationella regler. Ledarskapet ska vara förenligt med god förvaltningssed.

En av de främsta uppgifterna för ledningen inom utbildningssektorn och skolorna är att främja värdegrunden för den grundläggande utbildningen, se till att skolans grundläggande uppgift fullföljs och skapa goda och likvärdiga förutsättningar för undervisning och lärande. De förväntningar som ställs på ledarskapet handlar om att stärka och manifestera värdegrunden för verksamheten, öka medvetenheten om värderingarna, förtydliga målen och följa en gemensam utvecklingslinje. Det är av stor vikt att ledarskapet ser styrkorna och utvecklingsbehoven, stärker självskattningen och utvecklar ett pedagogiskt inriktat ledarskap.

Viktiga ansvarsområden är rekrytering av personal, kompetensutveckling, ett motiverande, deltagande och interaktivt arbetssätt, förtroendeskapande och

aktivt samarbete med de viktigaste intressegrupperna och andra förvaltningar.

I ledningen av ekonomin märks viktiga frågor som att identifiera och samordna verksamhetsbehov och tillgängliga resurser och använda resurserna på ett funktionellt sätt. Tillräckligt långsiktig planering av ekonomin och verksamheten är en av hörnstenarna i arbetet med att leda och utveckla den grundläggande utbildningen.

Planerna för den grundläggande utbildningen är relaterade till strategier och program. Det är ledningen för kommunen och utbildningssektorn, i skolorna rektorn, och personer med delegerat ansvar som svarar för att planerna håller hög kvalitet och blir genomförda. De värderingar som finns inskrivna i skolornas strategier, till exempel jämlikhet, rättvisa och hållbar utveckling, förankras i vardagen och är ett resultat av ledarskapet.

Skolledningen behöver uppdaterad information om målen för och utvecklingslinjerna i den rikstäckande utbildningspolitiken för att arbetet på det lokala planet ska kunna medverka till att bygga upp och genomföra de nationella riktlinjerna.

Kvalitetskriterier

Utbildningsanordnaren och skolan

- Utbildningsanordnarna ska ha en verksamhetsidé och värdegrund, och en strategi för att förverkliga dem.
- Utbildningsanordnarna ska ha strukturer och metoder för att stödja ledarskapet inom utbildningssektorn och i skolorna och de ska följa reglerna för god förvaltning.
- Det ska finnas strategier och planer för utbildningssektorn och skolan. Ledningen och personalen ska ha anammat dem och deras inverkan följs upp systematiskt.
- Hur ledare utvecklar sig själva som ledare.
- Skolledningen ska skapa behöriga förutsättningar för undervisning och lärande i samverkan med lärare, elever och vårdnadshavare.
- Skolan ska ha motiverande uppförandekoder som uppmuntrar till företagsamhet och fortlöpande utveckling av arbetet.
- Utbildningsanordnarna ska ha tydliga mål för hur organiseringen av utbildningen ska utvecklas.
- Skolan ska ledas med fokus på pedagogiskt ledarskap som präglas av växelverkan och deltagande..

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur stöttas och utvecklas ledarskapet?
- 2 Hur får personer i ledande positioner kommentarer och synpunkter på sitt arbete?
- 3 Hur medverkar ledarskapet till att fullfölja det grundläggande uppdraget?
- 4 Hur är verksamhetsplaneringen i skolorna kopplad till utbildningsanordnarens ledarskap?
- 5 Hur stöder ledningen experimentell och innovativ undervisning?

2 Personal

Beskrivning

Kvalificerad undervisningspersonal och annan personal som uppfyller behörighetsvillkoren och lever upp till respektive skolors verksamhetsbehov är en värdefull resurs när det gäller att ge och utveckla högkvalitativ utbildning. Personalen består av rektorer, lärare, barnträdgårdslärare, studiehandledare, skolpsykologer, skolkuratorer, skolgångsbiträden och övrig personal inom stödtjänster och elevvård.

Antalet rektors- och lärartjänster ska vara anpassat efter undervisningstimmarna och andra förutsättningar för lärarnas arbetsuppgifter. Kommunen har kapacitet att erbjuda undervisning enligt läroplanen när det finns tillräckligt många klasslärare, ämneslärare, speciallärare, specialklasslärare, barnträdgårdslärare, elevhandledare och anställda inom elevvård och stödtjänster. Det finns en uppdaterad personalplan för att personalbehovet ska kunna förutses. Arbetsgivaren eftersträvar långvariga tjänsteförhållanden och anställningar och fäster särskilt avseende vid att rekrytera kunniga vikarier.

Utbildningsanordnaren beslutar om personalpolitiska strategier som värnar kvalitet

och arbetsförmåga som ett led i kommunens personalstrategi. Planen för personalutveckling kompletteras med en plan för personalutbildning. Arbetsgivaren och de anställda kommer överens om personalutbildningsplanen vid medarbetarsamtalen.

Samspelet mellan personalen och ledningen medverkar till större kompetensfördelning och nya arbetssätt. Lärandet på hela arbetsplatsen stärks av att det finns utvecklingsprogram för hela personalen och ett mentorsystem.

Undervisningspersonalen har tillgång till utvecklingsprojekt som grundar sig på den nyaste forskningen samt nationellt och internationellt utvecklingsarbete och stöder pedagogisk fortbildning, handledning, mentorverksamhet och kompetens kring skolverksamheten och i undervisningsämnena.

Personalens eget intresse för att utvecklas i sitt arbete är en viktig utgångspunkt när man vill behålla medarbetarnas yrkeskunskaper och förbättra deras kompetens. Ansvar för detta ligger på arbetsgivaren och personalen själv.

Stöd från arbetsgivaren och till exempel vikarier är avgörande faktorer för hur personalen deltar i personalutbildning. Fortbildning som ordnas av arbetsgivaren är bland annat inskolning, kurser om tjänste- och arbetsavtal och annan liknande utbildning som är till nytta för hela skolan.

Kvalitetskriterier

- Personalstrukturen, antalet anställda och personalens kompetens inom utbildningssektorn är anpassade efter verksamheten i respektive skola.
- Personalplanen ska vara uppdaterad och ta hänsyn till kommande personalbehov.
- Permanenta arbetsuppgifter ska tillsättas med tillsvidareanställningar.
- Undervisningspersonalen får hjälp och stöd från skolhälsovården och socialvården som ska vara tillräckligt dimensionerade och åtminstone motsvara rekommendationerna från social- och hälsovårdsministeriet.
- Personalen får gå på inskolning och ha möjligheter att aktivt uppehålla och förbättra sina yrkeskunskaper.
- Personalutvecklingen är systematiskt upplagd och det ska finnas en fungerande uppföljningsmekanism (bland annat utvecklingssamtal).
- Arbetsgivaren följer fortlöpande upp och investerar i personalens välbefinnande.
- Samarbetet mellan olika yrkesgrupper löper smidigt.
- Utvecklingen av undervisningspersonalens kompetensnivå utvärderas regelbundet.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur motsvarar personalstrukturen och antalet anställda inom utbildningssektorn behoven i skolan och inom undervisningen?
- 2 Hur identifieras undervisningspersonalens kompetens och utvecklingsbehov och hur beaktas behoven?
- 3 Hur får personalen stöd i sin utveckling och hur utvärderas detta?
- 4 Hur satsar man på personalens välbefinnande?
- 5 Hur får ledningen och personalen på skolorna stöd för sin kompetens och kompetensutveckling?

3 Ekonomiska resurser

Beskrivning

Utbildningen styrs genom lagstiftning, läroplaner, utbildningsutvärderingar och informationsstyrning av olika slag, men också genom de finansiella systemen för utbildningen. Staten och kommunerna står för utbildningskostnaderna. Kommunerna får statsandelar från staten till driftskostnaderna för den grundläggande utbildningen. Utbildningsanordnarna står för den del av kostnaderna som statsandelarna inte täcker.

Utbildningsanordnare svarar för den praktiska organiseringen av undervisningen, enligt lagstiftningen. Utbildningsanordnaren ska läsårsvis göra upp en plan baserad på läroplanen, där man fastställer undervisningens allmänna organisering, så som undervisningstimmar, arbetstider och annat som hör till den allmänna organiseringen av undervisningen. Den ekonomiska situationen och exempelvis permittering av personalen inverkar inte på utbildningsanordnarens skyldighet att se till att de mål och subjektiva rättigheter i undervisningen som finns i den lagstiftning som berör undervisning eller bestämmelser på lägre nivå med stöd av denna lagstiftning förverkligas. Till dessa elevrättigheter hör också rätten till elevvård och en trygg studiemiljö.

Sett ur ett utbildningsekonomiskt perspektiv är den grundläggande utbildningen en investering för framtiden. Kostnaderna varierar från kommun till kommun och skola till skola. Skillnaderna i kostnader kan förklaras med strukturella faktorer, till exempel skolnätet, skolresornas längd, undervisningsgruppernas storlek, antalet elever i specialundervisning, antalet fastigheter och deras tillstånd, kosthållet och lärarnas lönestruktur. Besluten om skolornas resurser fattas lokalt.

Utbildningsanordnarna svarar för att utbildningsresurserna används optimalt med avseende på utbildningsmålen och att det finns tillräckligt stora resurser i relation till utbildningsutbudet, utbildningskvaliteten, servicestrukturen och organisationen. En ekonomiskt välplanerad verksamhet påverkar också effektiviteten.

För den ekonomiska styrningens skull är det angeläget att betrakta skolorna som ekonomiska enheter. Skolorna förutsätts vara självstyrande och de förväntas utvärdera resultaten av sin verksamhet, i synnerhet ekonomiskt resultat och effektivitet.

Rektorn svarar för verksamheten i skolan och är också ansvarig för skolans ekonomi. Där spelar budgetuppföljning och en samlad bild av ekonomin en framskjuten roll. Fortbildning i ekonomiledning och ekonomihantering ger rektorerna större ekonomisk kompetens.

Kvalitetskriterier

Utbildningsanordnaren och skolledningen

- De ekonomiska resurserna till den grundläggande utbildningen ska garantera att varje elev varje skoldag får undervisning och handledning i överensstämmelse med lagstiftningen om grundläggande utbildning och läroplanen.
- Utbildningsresurserna ska vara optimalt fördelade med avseende på målen med utbildningen och resurstilldelningen ska vara tillräckligt stor med avseende på utbildningsutbudet och hur serviceproduktionen är uppbyggd och organiserad.
- Utgångspunkten för planeringen av verksamheten och ekonomin är att det ska finnas bästa möjliga förutsättningar för undervisning och pedagogiskt arbete.
- Man följer systematiskt upp hur principen om hållbar utveckling tillgodoses i ett ekonomiskt perspektiv.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur överensstämmer utbildningsanordnarens strategi med verksamhets- och ekonomiplanerna?
- 2 På vilket sätt får skolledningen stöd i ekonomiförvaltningen?
- 3 Hur påverkas utbildningsanordnarens verksamhet av resultaten inom den grundläggande utbildningen?
- 4 Hur har man redogjort för att de ekonomiska resurserna är tillräckliga för att uppfylla de skyldigheter som lagen förutsätter?

4 Utvärdering

Beskrivning

Syftet med utbildningsutvärderingen är att skaffa fram och analysera information som underlag för de utbildningspolitiska besluten och utvecklingen av utbildningen, ge eleverna bättre förutsättningar för lärande, stötta undervisningspersonalen i arbetet och medverka till att förbättra skolorna. Systemet för utvärdering av den grundläggande utbildningen består av nationella uppföljningsbedömningar av inlärningsresultaten, andra utomstående utvärderingar, självbedömningar av utbildningsanordnarna och skolorna och etiska regler för utvärderingen. Utvärderingssystemet utgör en grund för kvalitetshöjande åtgärder i utbildningen och det kompletteras av självbedömningen.

Utvärderingen är en bedömning av resultaten inom den grundläggande utbildningen och den tar hänsyn till genomslag, ekonomiskt resultat och effektivitet i verksamheten. Med hjälp av utvärdering tar man reda på hur läroplanen följs, utbildningsmålen uppnås och hur goda resultat utbildningen genererar. Utbildningsanordnarna ska bedöma sin egen utbildning och dess effektivitet och delta i utomstående utvärdering av sin verksamhet.

Vidare ska de systematiskt utveckla sin verksamhet med utgångspunkt i utvärderingsresultaten och synpunkterna från utomstående. Kvaliteten höjs om det finns tydliga mål och verksamhetsprinciper och om det avsätts adekvata resurser för arbetet. Utvärderingen ska vara systematisk, regelbunden, mångsidig och jämförbar.

Det är utbildningsanordnarna och skolorna som svarar för utvärderingen på lokal nivå och vidareutvecklar den. Tack utbildningsanordnarnas och skolornas utvärderingsplaner förtydligas samordningen av utvärderingarna. Planerna bygger på lokala utbildningspolitiska utvecklingsprogram, verksamhets- och ekonomiplaner och andra dokument.

När utvärderingsplanerna läggs upp bör sambanden mellan utomstående utvärdering, lokal utvärdering och utvärdering av basservicen uppmärksammas.

Utvärderingsplanerna ska identifiera kommande behov visavi utbildningsanordnarna och skolorna, ange hur utvärderingen ska organiseras och vilka resurser som behövs, skapa en gemensam ram för utvärdering av den lokala verksamheten och förtydliga arbetsfördelningen mellan aktörerna. Dessutom är det av vikt att se till att utbildningsanordnarna och skolorna har tillgång till relevant utvärderingsexpertis.

Eleverna måste veta på vilka grunder deras prestationer bedöms. Elevbedömningen medverkar till att målen uppfylls. Den samlade utvärderingen består av direkt feedback från eleverna, andra muntliga och skriftliga kommentarer och synpunkter från eleverna och vårdnadshavarna, utvärderingssamtal och betyg. I utvärderingen tillämpas många olika metoder och de måste ligga i linje med målen. Eleverna måste ges chansen att på olika sätt visa vad de kan och att de har gjort framsteg. Utvärderingen uppmuntrar och styr eleverna och stärker deras förmåga att lära att lära. Elevernas självbedömning är ett element i allt detta. Vårdnadshavarna får samtidigt information om utvärderingskriterierna och hur eleverna har framskridit. Tack vare utvärderingen är det lättare för vårdnadshavarna att stötta barnen i studierna och valet av studieinriktning, men också i barnens växande och utveckling.

Kvalitetskriterier

Utbildningsanordnaren och skolan

- Utvärderings- och utvecklingsinsatserna ska genomföras strukturerat och systematiskt.
- Utbildningsanordnarna och skolorna ska ha utvärderingssystem som är anpassade efter deras behov.
- Utvärderingsinformationen ska nyttiggöras för att förbättra utbildningen och planera verksamheten och ekonomin.
- Utbildningsanordnarnas och skolornas kunskaper i utvärdering ska förbättras systematiskt.
- Utbildningsanordnarna och skolorna ska ha gemensamt överenskomna utvärderingsprinciper.
- Också elever, föräldrar och elevvårdspersonal ska delta i utvärderings- och utvecklingsverksamheten.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur försäkrar vi oss om att utbildningsanordnarens utvärderings- och utvecklingsverksamhet är systematisk och att utvärderingen ger information som stöder utvecklingen?
- 2 Hur används den information som utbildningsanordnarna och skolorna producerar för att förbättra utbildningen och planera verksamheten?
- 3 Vad gör vi för att förbättra utbildningsanordnarnas och skolornas utvärderingskompetens?
- 4 Hur förs viktig utvärderingsinformation om skolan vidare till utbildningsanordnarna, personalen, eleverna och vårdnadshavarna?
- 5 På vilket sätt deltar eleverna och deras föräldrar eller vårdnadshavare i utvärderingen och arbetet för att förbättra den?

5 Genomförande av läroplanen

Beskrivning

Den lokala läroplanen bygger på en förordning av statsrådet om målen för den grundläggande utbildningen och timfördelningen och de riksomfattande grunderna för läroplanen. I överensstämmelse med ett beslut av utbildningsanordnaren ska läroplanen bestå av alla gemensamma riktlinjer för grundskolorna och av befintliga läroplaner för enskilda skolor. Det kan också finnas avsnitt som är gemensamma för flera kommuner. Läroplanen finns till för att den grundläggande utbildningen ska vara samordnad.

På det lokala planet svarar utbildningsanordnaren för att en läroplan sammanställs och senare också utvecklas. I processen beslutar utbildningsanordnaren i enlighet med de nationella grunderna hur fostrings- och undervisningsarbetet ska genomföras och preciserar mål, innehåll och andra faktorer kring undervisningen med utgångspunkt i de lokala förhållandena och elevernas behov. Högkvalitativt arbete med läroplanen är ägnat att trygga varje elevs rätt till undervisning enligt grunderna för läroplanen och den riksomfattande timfördelningen.

Utbildningsanordnaren ska se till att eleverna erbjuds undervisning på lika villkor. Eleverna och

vårdnadshavarna ska vara tillräckligt väl informerade om vilka valmöjligheter det finns och hur de senare påverkar utvärderingen av eleverna och de framtida studierna, när de väljer språk och valfria ämnen.

Processen när den lokala läroplanen upprättas inklusive alla samtal har en positiv effekt på kvaliteten i skolarbetet. Den lokala processen leds och samordnas av utbildningsanordnaren. Det är angeläget att säkerställa att skolledningen, personalen, eleverna och deras vårdnadshavare och de viktigaste intressegrupperna är starkt engagerade i processen.

Den lokala läroplanen bildar ett kontinuum till planen för förskoleundervisningen och tar hänsyn till andra barn, unga, lokala utbildningsbeslut och strategiska riktlinjer. Beträffande exempelvis avsnitten om elevvård och samarbete mellan hem och skola kan läroplanen läggas upp i samråd med social- och hälsovårdsmyndigheten. Systematiskt samarbete inom kommunen och med de närmaste kommunerna ger bättre förutsättningar att lösa de stora frågor som läroplanen ställer.

Undervisningspersonalen på olika skolor och för olika årskurser bör komma överens om de direkta gemensamma handlingslinjerna för arbetet. I läroplanen för enskilda skolor ingår det att utvärdera skolarbetet och de pedagogiska förfarandena,

identifiera utvecklingsbehoven och förbättra verksamheten. Arbetet med läroplanen erbjuder stora möjligheter till professionell utveckling och förbättrad skolverksamhet. För rektorn är läroplanen det främsta verktyget för pedagogiskt ledarskap och för lärarna en plattform för deras mål med arbetet.

Läroplanen utgör grunden för skolans årliga plan, självbedömningen och utvecklingsarbetet. Utifrån den planerar lärarna sitt arbete och sammanställer i förekommande fall en inlärningsplan eller en individuell undervisningsplan för eleverna. Läroplanen ger alla nödvändiga basfakta om verksamheten för bland andra hemmen och samarbetsparterna. Den är ett strategiskt pedagogiskt dokument som sammanlänkar skolans verksamhet med utbildningsanordnarens övriga verksamhet och utvecklingsarbete.

Det ska fortlöpande utvärderas hur läroplanen fungerar och hur den genomförs. Den ska ses över utifrån utbildningsanordnarnas och skolornas behov, när det finns anledning.

Också nationella utvärderingar, utvecklingsprogram och forskning inom området bör nyttiggöras i utvärderingen och utvecklingsarbetet.

Kvalitetskriterier

Utbildningsanordnaren

- Arbetet med läroplanen ska vara systematiskt, ha god ledning, vara informerat och tilldelas adekvata resurser.
- De viktigaste aktörerna och samarbetsparterna ska involveras i arbetet med läroplanen.
- Arbetet med läroplanen ska beakta utbildningsanordnarnas övriga beslut och strategiska riktlinjer om barn, unga och utbildning.
- Språkprogrammet och utbudet på valfria ämnen bör i förekommande fall tryggas genom breddat samarbete.
- Det måste systematiskt följas upp och utvärderas hur läroplanen fungerar, genomförs och utfaller, och utvecklingsinsatser sätts in.

Skolan

- Undervisningspersonalen ska vara med och sammanställa och utveckla läroplanen och utvärdera hur den fungerar och genomförs.
- Undervisningspersonalen bör få stöd på olika sätt i sitt professionella arbete med läroplanen.
- Det lokala och regionala samarbetet mellan skolorna ska utnyttjas för att sammanställa, genomföra, utvärdera och utveckla läroplanen.
- Vårdnadshavarna och andra samarbetspartner ska i lämplig utsträckning kunna vara med och sammanställa och utveckla läroplanen och utvärdera hur den fungerar och genomförs.
- Eleverna ska utifrån sin ålder kunna delta på lämpligt sätt i debatten om läroplanen och i utvärderingen och utvecklingen av den.
- Eleverna ska få allmän information om läroplanen och undervisningsutbudet där och ges handledning i valsituationer.
- Läroplanen ska vara en plattform för skolans självbedömning och fortlöpande utvecklingsarbete.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur arbetar kommunen och skolan med läroplanen (upplägg, utvärdering och förlöpande utveckling)?
- 2 På vilket sätt deltar utbildningsanordnaren, lärarna, övrig skolpersonal, eleverna och vårdnadshavarna i arbetet med läroplanen?
- 3 På vilket sätt är andra aktörer engagerade i arbetet med läroplanen?
- 4 Hur ser vi till att den lokala och skolspecifika läroplanen genomförs årligen i undervisningen och hur utvärderas den som ett led i den årliga planen?
- 5 Hur ser utbildningsanordnaren och skolan till att det finns information och rådgivning om ämnesval och andra val?
- 6 Hur har man tagit i beaktande behovet av ett större samarbete mellan klass- och ämneslärarna när den grundläggande utbildningen samordnas?

6 Undervisning och undervisningsarrangemang

Beskrivning

Den grundläggande utbildningen har både en fostringsuppgift och en undervisningsuppgift. Undervisningen och övrig verksamhet ordnas med hänsyn till varje elevs utveckling och förutsättningar. De ska främja en sund uppväxt och en sund utveckling hos varje elev och skapa förutsättningar för god inlärninng och välbefinnande. Undervisningsarrangemangen som bygger på målen, undervisningsmetoderna som är anpassade efter olika kunskapsområden och många olika arbetsmetoder medverkar till att bygga upp en god lärandemiljö. Bedömning av eleverna och olika stödformer som används på ett lämpligt sätt ingår i detta.

Med avseende på läroplanen ska den grundläggande utbildningen vara samordnad sett i ett elevperspektiv oberoende av i vilka förvaltningsenheter undervisningen ordnas. Skolarbetet måste ta hänsyn till de färdigheter som barnen har lärt sig inom småbarnspedagogiken och i förskoleundervisningen. Studieförmågan och handledningen den egna verksamheten stärks under hela grundskolan i

enlighet med elevernas utvecklingsnivå. Särskilt inför skolslutet får eleverna hjälp med att välja inriktning för de fortsatta studierna.

Undervisningsinnehållen och valet av metoder och material medverkar till måluppfyllelsen. Det är av stor vikt att stärka elevernas vilja att lära sig, självförtroende och förmågan att lära sig, tänka och arbeta tillsammans. Undervisningen ska stödja möjligheterna att bearbeta kunskap på egen hand och elevcentrerat. För många av målen spelar interaktionen mellan undervisningen och eleverna en viktig roll. Undervisningen berikas av att andra miljöer, utomstående experter och vårdnadshavarna anlitas.

Undervisningen läggs upp utifrån elevernas individuella lärande- och utvecklingsbehov. Gemenskapen gör att elevernas basala behov kan beaktas, men är också bra för gemensamt lärande. Lärarna kan arbeta i par och det ger större möjligheter att göra undervisningen mångsidigare. Lärarna och skolgångsbiträdena ska arbeta systematiskt.

Differentieringen i undervisningen är pedagogisk verksamhet med beröringspunkter i målen, metoderna, utvärderingen, olika former och dimensioner av stöd. Genom strukturerad differentiering kan skillnaderna mellan eleverna och andra individuella skillnader i utveckling och bakgrund beaktas.

Varje elev behöver få uppleva hur det är att lyckas, bli medveten om att han eller hon behandlas rättvist och känna att hans eller hennes karakteristiska egenskaper förstås. Eleverna måste ha en genuin möjlighet att delta och ta större ansvar för sig själv, sina studier, andra människor och den gemensamma lärmiljön. Dessutom är det viktigt att eleverna ges tillfälle att komma med synpunkter om undervisningen.

Gruppstorleken bör vara så anpassad att läraren kan följa upp och stödja eleverna i deras inläring och deras utveckling i övrigt även i samarbete med hemmen, främja och utnyttja samarbetet mellan eleverna och tillämpa många olika metoder. Den rekommendabla maximistorleken på en undervisningsgrupp är i medeltal 20–25 elever. I stora undervisningsgrupper är det svårt att uppnå målen för fostran och undervisning. När undervisningsgrupperna bildas måste det gå att minska dem beroende på hur många elever det finns med särskilda behov och med olika språk- och kulturbakgrund. Gruppstorleken måste bestämmas från fall till fall när undervisningen ges i sammansatta klasser eller tillsammans med förskolegrupper. Också säkerhetsaspekterna spelar en roll för gruppstorleken. Samtidigt kan arbetsron förbättras. I små undervisningsgrupper är det dessutom lättare att samarbeta med hemmen.

Kvalitetskriterier

Utbildningsanordnaren

- Undervisningsgrupperna ska bildas med hänsyn till att undervisningen och handledningen måste kunna ordnas enligt läroplanen, undervisningsmålen nås och elevernas varierande behov kunna tillgodoses.
- Utbildningsanordnaren ska fastställa målen för undervisningsgrupperna, exempelvis intervallet för största tillåtna undervisningsgrupper eller intervallet för antalet undervisningstimmar per elev och veckotimmar per år eller antalet vuxna per elev.
- Vid resurstilldelningen till undervisningen (till exempel vid beslut om antalet undervisningstimmar) måste det avsättas större anslag allt efter hur många elever det finns i skolan med särskilda behov och med olika språk- och kulturbakgrund, hur stora sammansatta klasser det finns och i vilka årskurser de är och beroende på om skolan behöver särskild säkerhet i arbetet.
- Elever med mångkulturell bakgrund eller elever med liknande kunskapsbehov ska kunna få förberedande undervisning.
- Undervisningspersonalen ska kunna delta i strukturerad utbildning eller i någon annan liknande aktivitet för att komplettera sin pedagogiska kompetens.

Skolan

- I undervisningen ska skolan tillämpa flera olika undervisningsmetoder som är typiska för kunskapsområdet och förenliga med undervisningsmålen och anpassa arbetsmetoderna efter undervisningsgruppernas storlek och sammansättning.
- Elevernas individuella behov, tidigare kunskaper och särskilda inlärningsbehov ska beaktas när undervisningen differentieras, undervisningsmetoder väljs och utvärdering allokteras.
- Skolans lokaler, utrustningsstandard och undervisningsmaterial ska tillåta differentiering av undervisningen på grundval av elevernas behov, undervisningsgruppernas storlek och undervisningsmålen.
- Undervisningsmaterial och läromedel ska införskaffas, användas, förvaras, repareras och underhållas enligt principerna om hållbar utveckling och med hänsyn till det som sägs i läroplanen.
- Undervisningsverksamheten ska utvärderas och elevbedömningen genomföras utifrån läroplanen.
- Skolan ska ha förfaranden för fortlöpande utveckling av undervisningen.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur styrs planeringen och genomförandet av undervisningen och elevbedömningen av läroplanen?
- 2 Hur stöder resurstilldelningen ett ändamålsenligt genomförande av läroplanen?
- 3 Hur medverkar de pedagogiska lösningarna till större sammanhållning i den grundläggande utbildningen?
- 4 På vilket sätt beaktas elevernas behov och förutsättningar i undervisningen?
- 5 Hur tar undervisningen hänsyn till kravet på arbetsmetoder som är typiska för olika kunskapsområden och anpassade efter undervisningsmålen?
- 6 Hur har undervisningsgruppernas storlek påverkar undervisningen och handledningen och stödet till eleverna?
- 7 På vilket sätt stöder skolans utvärderingspraxis dels målen för fostran och undervisning, dels kravet på att alla elever ska behandlas lika?
- 8 På vilket sätt utnyttjas it och webbpedagogik i ansträngningarna att diversifiera undervisningen?

7 Stöd till inlärnin, uppväxt och välbefinnande

Beskrivning

Högkvalitativ grundläggande utbildning och stöd till inlärnin och uppväxt är ägnade att motverka att det uppstår särskilda behov bland eleverna. Fokus bör sättas mer tydligt på stöd i ett tidigt stadium och prevention. Samtidigt är det viktigt att se till att de berörda eleverna får systematiskt stöd.

I stödet till elevernas inlärnin och uppväxt spelar multidisciplinärt samarbete en stor roll. Vilken typ av stöd eleverna får beror på deras individuella behov. Allmän undervisning ska alltid ordnas när det är möjligt. Olika former av allmänt stöd förebygger och undanröjer hinder för inlärnin och minskar elevernas behov av särskilt stöd. Elever som behöver särskilt stöd ska först få intensifierat stöd som inbegriper differentiering, stödundervisning, kompanjonundervisning i olika former, specialundervisning på deltid och elevvård. Då krävs det också att undervisningsgrupperna är tillräckligt små. Skolorna ska mer aktivt införa intensifierat stöd och göra det på ett så tidigt stadium som möjligt. Tidigt ingripande betyder också att skolan ska samarbeta med småbarnspedagogen. Stödformerna

och samarbetet måste starta redan i barnomsorgen så att barnen ska kunna få hjälp så tidigt som möjligt. Inte bara elevvården i skolan bör involveras utan också personal från hälso- och sjukvården och socialvården.

Elevhandledningen ska stötta elevernas uppväxt och utveckling, ge dem bättre studiefärdigheter och stärka studieglädjen. I elevhandlingen ingår det att lära ut studiefärdigheter, hjälpa elever med inlärninssvårigheter, vägleda eleverna vid yrkesval och ge dem bättre kompetens inför arbetslivet. Till de viktigaste insatsområdena i elevhandlingen hör handledning skoluternt och aktiviteter tillsammans med samarbetsparterna. Eleverna får hjälp med att studera och välja ämnen. Det ingår också att förebygga studieproblem. Eleverna ska få hjälp med att lära sig att lära och stöd under olika stadier av skolgången. För att säkra tillräcklig individuell handledning är det rekommendabla maximelevantalet per studiehandledare i de högre klasserna 250.

En del av elevstödet består av multidisciplinär elevvård. För ett fungerande samarbete behövs det öppen växelverkan, förtroende och ett systematiskt grepp. I elevvården ingår det elevvård enligt läroplanen och elevvårdstjänster som består av skolhälsovård enligt folkhälsolagen och stöd vid fostran enligt barnskyddslagen. Skolluncherna

är en viktig del av skolans undervisnings- och fostringsarbete och åtgärderna för att stärka elevernas välbefinnande. Dessutom är de viktiga i ett folkhälsoperspektiv. Tillräckligt mycket, hälsosam och smaklig skolmat som kan intas utan stress ökar trivseln i skolan.

Samarbetet mellan hem och skola spelar en nyckelroll i alla aktiviteter för stöd till inläring och uppväxt. Det viktigt att problem kan upptäckas i tid och stödet till eleven planeras i samråd med vårdnadshavaren. Vidare är det viktigt att avsätta tillräckligt med tid för samarbetet med föräldrarna. Om det behövs kan också elevvården engageras.

Konfidentialitet å ena sidan och bestämmelserna om datasekretess och annan sekretess å andra sidan är viktigt i stödet till inläring och uppväxt. Konfidentiella uppgifter om enskilda elever måste registreras systematiskt enligt lagstiftningen.

Vid skolresor och i riktlinjerna för skolnätet beaktas elevernas ålder och förutsättningar och uppmärksammas hur aktiviteten främjar en sund uppväxt och utveckling bland eleverna.

Kvalitetskriterier

Utbildningsanordnaren

- Kommunen ska ha ett strukturerat, multidisciplinärt stödnätverk och resurser för att ordna undervisning för elever med särskilda behov.
- Kommunen ska ha tagit fram flexibla undervisningsarrangemang, satsat på gemensam planering tillsammans med andra förvaltningar och årskurser och infört praxis för informationsöverföring.
- Skolorna ska ha tillräckliga personalresurser för elevhandledning och elevvård.
- Utbildningssektorn, socialvården och hälso- och sjukvården ska ha kommit överens om arbets- och ansvarsfördelning, informationsutbyte och ledningen av elevvården.
- Övergången från småbarnspedagogik till skolan har planerats i förväg.
- Tjänsterna är i första hand närtjänster och tillhandahålls genom regionalt samarbete om det är nödvändigt.
- Ungdomarna ska få stöd för att hitta rätt efter utbildningen och det följs upp hur det går för dem.
- Riktlinjerna för skolnätet ska medverka till sunt växande och främja elevernas utveckling.

Skolan

- Lärarna ska ha tillräckliga kunskaper, färdigheter och kompetens visavi lärmiljön för att också kunna undervisa elever med särskilda behov i närskolan.
- Skolorna ska ta fram och tillämpa flexibla verksamhetsformer för att de ska kunna möta elever som behöver stöd på ett flexibelt och funktionellt sätt.
- Det ska finnas tydliga och gemensamt överenskomna regler för hur problematiska situationer ska hanteras.
- Eleverna och vårdnadshavarna ska få heltäckande information om elevvården.
- Skolan måste följa upp om skolmaten är smaklig och har rätt näringsinnehåll.
- Skolan ska ha gemensamt överenskomna regler för övergången mellan dels småbarnspedagogik och skolan, dels skolan och utbildningen på andra stadiet.
- Skolan ska tillämpa de modeller för tidig intervention som har avtalats genom multidisciplinärt samarbete. Dessutom ska effektiviteten utvärderas.
- Skolan ska undersöka hur handledningen hjälper eleverna med deras livskompetens och karriärplanering.
- Skolan ska ha utvecklat fungerande praxis för utbildningsinterna övergångar och övergången mellan utbildning och småbarnspedagogik.
- Skolan ska ha regler för hur olikheter mellan eleverna beaktas.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur är intensifierat och särskilt stöd till eleverna ordnade?
- 2 På vilket sätt har kommunen ordnat med tillräcklig tillgång till elevvård och finns det olika typer av elevvård?
- 3 Hur är det säkerställt att eleverna får tillräckligt mycket handledning och stöd?
- 4 Hur lyckas tidigt ingripande?
- 5 Hur är övergången mellan allmän undervisning, specialundervisning och sjukhusundervisning och övergången mellan småbarnspedagogik och skolan ordnade?
- 6 Hur säkerställer skolan att eleverna kan utbilda sig efter den grundläggande utbildningen?

8 Delaktighet och inflytande

Beskrivning

Eleverna utvecklas till aktiva medborgare om de får vara med och påverka frågor som gäller dem själva. De lär sig att vara aktiva i ett demokratiskt och jämlikt samhälle. Genom att ge eleverna möjligheter att vara med och behandla frågor som gäller dem själva bygger utbildningsanordnarna och skolan upp en verksamhetskultur som bejakar delaktighet och inflytande.

Rektorn, lärarna, eleverna och vårdnadshavarna ska tillsammans besluta hur samverkansmöjligheterna ska läggas upp och utvecklas. De ska komma överens om gemensamma mål som kan ses över i den årliga planen. Inflytande är relaterat till utvärdering och ledarskap och det förbättrar kvaliteten i verksamheten och ökar möjligheterna till inflytande. Eleverna ska kunna delta i arbetet med intressegrupperna, till exempel i arbetet tillsammans med andra skolor och förvaltningar, näringslivet, organisationer och andra.

Social interaktion är en viktig faktor i inläringen som ingår i skolans verksamhetskultur och i samarbetet med andra aktörer. En öppen och interaktiv verksamhetskultur ger eleverna större möjligheter till delaktighet och gemensamt inläring samtidigt som de blir medvetna om vilka värderingar och koder vårt samhälle är uppbyggt på.

Tillräckligt små undervisningsgrupper, interaktiva undervisningsmetoder, praktikperioder, aktivitet i elevkåren, klubbar och annan verksamhet med instruktör stärker elevernas delaktighet och inflytande. I fungerande lärmiljöer där eleverna stärker sina band till gruppen och övar sig i att fungera i grupp lär de sig hur samspelet fungerar. Det hjälper dem att få utveckla växelverkan och förmågan till kritiskt omdöme.

Aktivitet i elevkåren stärker elevernas delaktighet och därför ska kommunen se till att skolan har tillräckliga resurser för att handleda eleverna i elevkårsverksamhet. Elevernas delaktighet och elevkårsarbetet i kommunen kan sammankopplas med barn- och ungdomsverksamheten. För en sund verksamhet behövs det tydliga regler och samarbetsformer för samverkan mellan skolans ledning, lärarna och vårdnadshavarna.

För att barn och unga med särskilda behov och barn från andra kulturer ska kunna bli delaktiga ska skolan tillämpa metoder som gör barnen toleranta och kulturmedvetna. Lärarna ska stödja samarbete och delaktighet mellan eleverna i undervisningssituationer och även i andra sammanhang. I enlighet med grunderna för läroplanen ska vikten av samverkan och ansvarsfulla studier framhållas. Delaktighet och jämlikhet är faktorer som motverkar marginalisering.

Kvalitetskriterier

Utbildningsanordnaren

- Kommunen ska ha lämpliga tillvägagångssätt gällande delaktighet och inflytande för barn och unga och införliva dem i beslutsfattandet om barn och unga.
- Kommunen ska låta eleverna framföra sina synpunkter i beslut som gäller dem själva.
- Metoderna för delaktighet och inflytande ska utvärderas och ses över regelbundet.

Skolan

- Skolan ska ha en öppen och interaktiv verksamhetskultur som respekterar att både eleverna och vårdnadshavarna ska kunna delta.
- Verksamheten i elevkåren ska vara målinriktad, systematisk och effektiv.
- Kommunen ska avsätta tillräckligt stora resurser för att vägleda elevkårerna.
- Eleverna ska kunna vara delaktiga i undervisningen och annan verksamhet i skolan.
- Mekanismerna för delaktighet och växelverkan backas upp genom feedbacksystem.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur har utbildningsanordnaren, skolan och personalen satsat på en verksamhetskultur som lyfter fram delaktighet och inflytande och sett till att den fungerar i praktiken?
- 2 Hur stöder skolan växelverkan mellan elever och lärare?
- 3 Hur kan eleverna delta i och påverka besluten om studierna och lärmiljön?
- 4 Hur engageras eleverna att förebygga mobbning och arbeta för skolfred?

9 Samarbete mellan hem och skola

Beskrivning

Ett fungerande och positivt samarbete mellan hem och skola är ett stort stöd för barn och unga i deras uppväxt, utveckling och inlärnin g. I sitt välbefinnande ställs barn och unga inför stora utmaningar och det gör att hemmen och skolan måste ingå ett starkt partnerskap, det vill säga, komma överens om gemensamma mål och tillsammans arbeta för att barnen ska ha förutsättningar att växa, utvecklas och lära sig på ett sunt och säkert sätt. Detta förutsätter att hemmen och skolan värdesätter varandra.

Samarbetet mellan hem och skola sker dels på skolnivå, dels på individnivå. På skolnivå är vårdnadshavarna med och utvecklar verksamheten i skolan och arbetar för välbefinnande, trygghet och gemenskap i skolan och klasserna. Skolan erbjuder vårdnadshavarna möjligheter att samverka sinsemellan och är därmed en form av kamratstöd. På individnivå är samarbetet stöd till enskilda elever i inlärnin g och uppväxt.

I ett fungerande samarbete har vårdnadshavarna och skolpersonalen tillräckligt enhetlig uppfattning

om syftet och metoderna för samarbetet. I takt med att de mångkulturella familjerna blir fler, familjestrukturerna förändras och allt fler har det sämre ställt socialt bör hemmen och skolan satsa på samarbetsformer som tillgodoser familjernas behov.

Samarbetet mellan hem och skola bör vara tillräckligt omfattande och allsidigt i relation till elevernas individuella behov. Vårdnadshavarna och lärarna ska själva komma överens om samarbetsformerna. På skolnivå har rektorn stort inflytande på hur omfattande samarbetet är och vilken form det antar. Skolpersonalen behöver ha kunskaper, färdigheter och vilja och få stöd och handledning i tillräcklig omfattning för att samarbetet ska löpa väl. Dessutom måste samarbetet mellan hem och skola beaktas i lärarnas arbetstider.

Vårdnadshavarna har ett eget ansvar för att samarbetet ska utfalla väl. Det är viktigt att de visar intresse för barnens skolgång, uppskattar skolans och lärarnas arbete och deltar i samarbetet mellan hem och skola.

Samarbetet mellan hem och skola ska planeras, utvecklas och utvärderas i samråd med vårdnadshavarna och eleverna. Skolan kan också med fördel sammanställa en plan för samarbetet mellan hem och skola där det viktigaste innehållet och primära teman skrivs in för varje årskurs.

Kvalitetskriterier

Utbildningsanordnaren

- Den lokala läroplanen ska ha angett och preciserat målen, metoderna och innehållet för samarbetet mellan hem och skola. Skolpersonalen och vårdnadshavarna ska därför ha en tydlig uppfattning om hur samarbetet mellan hem och skola är uppbyggt och vilka metoder som gäller.
- Också vårdnadshavarna ska engageras i arbetet med att organisera och utveckla den grundläggande utbildningen på det lokala planet.

Skolan

- Samarbetet mellan hem och skola ska planeras, utvecklas och utvärderas tillsammans med vårdnadshavarna och eleverna.
- Samarbetet mellan hem och skola är förlagt till skolan, klasserna och elevnivå.
- Samarbetet mellan hem och skola ska vara positivt och satsa på dialog. Det ska hjälpa båda parter att stötta eleverna i deras uppväxt och inläring.
- Samarbetet mellan hem och skola måste beaktas i skolpersonalens arbetsuppgifter. Dessutom måste det avsättas tillräckliga resurser och nödvändigt stöd för arbetet.
- I kommunikationen med föräldrarna ska modern teknik utnyttjas.
- Personalen ska få stöd med att möta mångsidiga familjekonstellationer.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur planerar, genomför, utvecklar och utvärderar kommunen och skolan samarbetet mellan hem och skola?
- 2 På vilket sätt kan metoderna inom samarbetet mellan hem och skola möta de utmaningar som barnen ställs inför i inläring och uppväxt?
- 3 På vilket sätt är vårdnadshavarna med och utvecklar innehållet i och metoderna för samarbetet mellan hem och skola?

10 Fysisk lärmiljö

Beskrivning

I den fysiska lärmiljön ingår skollokaler, undervisningsmaterial (inklusive informations- och kommunikationsteknik), läromedel, byggd närmiljö och omgivande natur.

När det gäller att höja kvaliteten på den fysiska lärmiljön spelar lokallösningarna en framträdande roll. Lokalerna ska tillåta många olika arbetsmetoder och undervisningsmedel. Lokalerna ska vara olika stora, de ska kunna kombineras och de ska vara inredda och utrustade för att vara flexibla, det vill säga, de ska kunna anpassas efter olika gruppstorlekar och olika typer av interaktion.

Skollokaler anpassade efter individuellt arbete och grupparbete är bra för elevernas aktivitet, experimentlust och intresse för att undersöka. De gynnar elevcentrerade arbetsformer och informationssökning. Utbildningsanordnaren ska se till att skollokaler är anpassade efter tidens krav och svara för underhåll och reparationer.

En fungerande och motiverande fysisk miljö är bra för inläring, välbefinnande, hälsa och trygghet. En hälsosam lärmiljö spelar en stor roll för trivseln i skolan. Den fysiska lärmiljön ska vara

ergonomiskt riktigt utformad och komplettera elevernas växande och lärande efter deras ålder och förutsättningar. Skolbyggnaderna ska ta hänsyn till olika användargrupper, exempelvis rörelsehindrade personer, ska ha tillgång till alla lokaler. Dessutom ska lokalerna vara trivsamma, välordnade och estetiskt tilltalande. I en fungerande lärmiljö minskar olyckorna och olycksfallen.

Skolfastigheten ska vara i effektiv användning. Under skoldagen kan det ordnas klubbar och morgon- och eftermiddagsverksamhet i lokalerna vid sidan av den grundläggande utbildningen. På andra tider kan de användas för utbildning, kultur, motion och fritidsaktiviteter.

Informations- och kommunikationsteknik möjliggör allsidigt lärande och gör att eleverna får större kännedom om arbetslivet.

Kvalitetskriterier

Utbildningsanordnaren

- Lär- och arbetsmiljön ska vara hälsosam och medverka till större trivsel i skolan.
- Skollokalerna och inredningen repareras systematisk varje år.
- Skollokalerna, inredningen och utrustningen är lämpliga och tillåter att lokalerna används flexibelt.
- De informations- och kommunikationstekniska lösningarna är systematiska och lever upp till dagens krav.
- De tekniska systemen uppfyller kraven och bestämmelserna.
- Skollokalerna ska vara anpassade för alla användare.

Skolan

- Skollokalerna ska lätt kunna anpassas efter olika typer av undervisning och andra situationer.
- Lärarna och eleverna ska ha kunnat påverka rumssystemen.
- Arbetssäkerheten för personalen och eleverna är ordnad på behörigt sätt och skollokalerna är lämpliga.
- Skollokalerna används enligt principerna för hållbar utveckling.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur ska den fysiska lärmiljön utvecklas för att främja inläring och en sund uppväxt?
- 2 Vilka är de omedelbara utvecklingsbehoven i den fysiska lärmiljön och vilka förbättringar kommer att göras på sikt?
- 3 Hur tar sig principerna för hållbar utveckling uttryck i den fysiska lärmiljön?

11 En trygg inlärningsmiljö

Beskrivning

Barn och unga har rätt till en trygg utvecklings- och studiemiljö. För elevernas samlade välbefinnande är det viktigt att de känner att de hör ihop med skolans och klassens sociala miljö, känner sig trygga och tillitsfulla i skolan och får positiv feedback från både lärarna och kamratgruppen. Satsningar på välbefinnande och säkerhet görs också i samarbete mellan hem och skola, en rad yrkesgrupper och andra förvaltningar.

En trygg skolmiljö byggs upp i samverkansprocessen mellan vuxna och elever. Goda mänskliga relationer uppmuntrar till att delta, acceptera det som är annorlunda och ta ansvar. Ett gott skolklimat är bra för både elevernas och hela skolans lärandeprocess och arbete. Skolan kan då förebygga problem bland eleverna och tillämpar principerna för tidigt ingripande. Mobbning i skolan motarbetas systematiskt.

Också planeringen av en fungerande skolmiljö har positiva effekter för inläring, välbefinnande, hälsa och säkerhet. I den fysiska miljön ingår skollokaler, undervisningsmaterial (inklusive informations- och kommunikationsteknik), läromedel, byggd närmiljö

och omgivande natur. Också skolresorna räknas till skolmiljön. Den fysiska miljön ska vara ergonomiskt riktigt utformad och komplettera elevernas uppväxt och inläring efter deras ålder och förutsättningar. Skolbyggnaderna ska ta hänsyn till olika användargrupper för att exempelvis rörelsehindrade personer ska ha tillgång till alla lokaler. Dessutom ska lokalerna vara trivsamma, välordnade och estetiskt tilltalande. I en fungerande fysisk arbetsmiljö minskar olyckorna och olycksfallen.

Lokalerna ska tillåta många olika arbetsmetoder och undervisningsmedel. Lokalerna ska vara olika stora, de ska kunna kombineras och de ska vara inredda och utrustade för att vara flexibla, det vill säga de ska kunna anpassas efter olika gruppstorlekar och olika typer av interaktion.

Skollokaler anpassade efter individuellt arbete och grupparbete är bra för elevernas aktivitet, experimentlust och intresse för att undersöka. De gynnar elevcentrerade arbetsformer och informationssökning.

Utbildningsanordnarna och skolorna ska ta fram säkerhetsförbättrande arbets- och verksamhetsmetoder och utvärdera dem. I säkerhetsbegreppet ingår också informationssäkerhet. Tack vare att de säkerhetsförbättrande metoderna och medlen planeras gemensamt får skolorna

ett nätverk av välbefinnande och trygghet. Utbildningsanordnaren ska svara för underhåll och reparationer och se till att skolfastigheten är i effektiv användning. Under skoldagen kan det ordnas klubbar och morgon- och eftermiddagsverksamhet i lokalerna vid sidan av den grundläggande utbildningen. På andra tider kan de användas för utbildning, kultur, motion och fritidsaktiviteter.

I skolan krävs det god planering och krisövningar för att skolmiljön ska vara trygg och människorna där må bra. Modeller för säkerheten ska läggas upp i samarbete med eleverna och vårdnadshavarna. Alla som arbetar i skolan, eleverna och vårdnadshavarna ska känna till dem.

Kvalitetskriterier

Utbildningsanordnaren

- Skolans arbetsmiljö ska vara hälsosam och trygg.
- Säkerheten ska förbättras och övervakas regelbundet och brister ska avhjälpas.
- De tekniska systemen ska uppfylla krav och bestämmelser.
- Utbildningen ska ordnas med beaktande av att den ska främja välbefinnande och trygg på det lokala planet.
- Det ska finnas samordnade modeller för krissituationer och ansvarsfördelningen ska vara överenskommen.
- Skolorna ska ha tidsenliga och behöriga säkerhetsinstruktioner som uppdateras regelbundet.
- Skolornas säkerhetsplaner och säkerhetsinstruktioner ska uppdateras och skolorna samarbeta om att utvärdera dem.

Skolan

- Lärare och elever ska tillsammans arbeta för att skollokalerna fortsatt är hälsosamma och säkra.
- Skolorna ska ha uppdaterade räddningsplaner och andra nödvändiga säkerhetsplaner.
- Skolorna testar regelbundet hur säkerhetsplanerna fungerar.
- Riskkartläggningen uppdateras regelbundet och nödvändiga justeringar görs med en gång.
- Alla ska känna till modellerna för säkerhet och välbefinnande och öva dem regelbundet.
- Skolan ska ha en ordningsstadga som har sammanställts tillsammans med eleverna. Det ska regelbundet tillsammans med eleverna och vårdnadshavarna utvärderas hur den fungerar.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 På vilket sätt har utbildningsanordnarna sett till att skolan har uppdaterade säkerhetsplaner?
- 2 Hur övervakar utbildningsanordnarna att säkerhetsplanerna följs och genomförs?
- 3 Hur har skolan försäkrat sig om att den följer bestämmelserna om säkerhet i arbetet?
- 4 På vilket sätt övar man planerna för säkerheten i skolan?
- 5 Vilka modeller har lärarna och eleverna tagit fram för att skollokalerna ska vara hälsosamma och säkra?
- 6 På vilket sätt ser utbildningsanordnarna till att byggnader och lokaler repareras och underhålls?

12 Morgon- och eftermiddags- verksamheten inom den grundläggande utbildningen

Beskrivning

En välorganiserad morgon- och eftermiddagsverksamhet stöder skolans grundläggande uppgift och gör dagen till en harmonisk helhet för barnet. Verksamheten genomförs i enlighet med grunderna för morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen för 2011. De gemensamma riktlinjerna för skolan samt morgon- och eftermiddagsverksamheten stöder och stärker barnets välbefinnande och sociala utveckling. Verksamheten stöder barnets skolgång, lärande och sociala färdigheter samt förebygger utslagning. Vid behov kan morgon- och eftermiddagsverksamheten utgöra en del av elevens inlärnings- och skolgångsstöd. Verksamheten har också en specifik karaktär, eftersom den grundar sig på frivillighet och sker under barnens fritid.

Morgon- och eftermiddagsverksamheten har i uppgift att främja barnets helhetsmässiga välbefinnande. I morgon- och eftermiddagsverksamheten förverkligas barnens rätt

till fritid, lek och kultur och de erbjuds omvårdnad före och efter skoldagen, då föräldrarna är på jobb. Verksamheten äger rum i form av gruppverksamhet, och därvid beaktas såväl individuella som kollektiva aspekter. Det är viktigt att man lyssnar på barnen och att de får delta i planeringen och genomförandet av verksamheten.

I verksamheten bör ingå ett tillräckligt antal behöriga, kunniga och professionella ledare. Ledarna har det professionella ansvaret för att fostra barnen som gruppmedlemmar. Verksamheten ordnas i trygga och ändamålsenliga lokaler.

Hemmen uppmuntras till samarbete och vårdnadshavarnas aktiva deltagande främjas.

Stödet till hemmets och skolans fostrarroll förutsätter ett partnerskap som baserar sig på ömsesidig respekt och jämlikhet mellan samtliga vuxna.

Kvalitetskriterier

Kommunen

- Kommunen har förbundit sig att ordna och utveckla morgon- och eftermiddagsverksamhet på lång sikt.
- Verksamheten ska stå till buds för de elever i årskurs ett och två samt elever i behov av specialstöd som behöver den.
- I planeringen och genomförandet av verksamheten har man beaktat ett yrkesövergripande samarbete.
- Det har anvisats tillräckliga resurser och yrkeskunnig personal för verksamheten.
- Antalet anställda och deras kompetens motsvarar elevgruppens behov.
- Lokalerna och utrustningen ska vara ändamålsenliga och verksamhetsmiljön är trygg och trivsamt.
- Verksamheten ska vara systematisk och beakta behoven på lokal nivå.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur syns morgon- och eftermiddagsverksamheten i kommunens välfärdsplan för barn och unga?
- 2 På vilket sätt styr grunderna för morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen planering, genomförande och uppföljning av verksamheten?
- 3 Hur genomförs den externa och interna utvärderingen av verksamheten?
- 4 På vilket sätt stöder det yrkesövergripande samarbetet planeringen och genomförandet av verksamheten?
- 5 Hur sköts ledarnas fortbildning?

Skolan

- Verksamheten ska vara systematiskt upplagt och innehållet ska stödja barnets uppväxt och utveckling.
- Verksamheten ska planeras och utvecklas i ett samarbete där skolan, hemmet och barnen ingår.
- Verksamheten ska utvärderas regelbundet.
- I verksamheten ska barn som är i behov av särskilt stöd samt barn med olika språklig och kulturell bakgrund beaktas.
- Information om verksamheten ska nå eleverna, deras vårdnadshavare samt olika samarbetsparter

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur ser man till att innehållet i verksamheten är mångsidigt?
- 2 På vilket sätt stöder morgon- och eftermiddagsverksamheten i samråd med skolan barnets utveckling?
- 3 Hur främjar morgon- och eftermiddagsverksamheten att eleverna och deras vårdnadshavare aktivt är med?
- 4 Hur hör man på barnens röst i verksamheten?
- 5 Hur beaktas de utvecklingsmål som framkommit i utvärderingen i planeringen av verksamheten?
- 6 Vilka slags verksamhetsformer är i bruk?

13 Skolans klubbverksamhet

Beskrivning

Skolans klubbverksamhet är i arbetsplanen definierad målinriktad verksamhet som stöder den grundläggande utbildningen samt elevernas fysiska, psykiska och sociala tillväxt och utveckling. Genom verksamheten ökar elevernas delaktighet, och deras etiska fostran samt fostran av dem i en gemenskap främjas. Inom elevvården kan klubbverksamheten i bästa fall utgöra en form av stöd som förebygger utslagning. Skolans klubbverksamhet har också en betydande inverkan inte bara på skolsamfundet utan också på samhällsklimatet.

Skolans klubbverksamhet utgör en mångsidig och kvalitativt högstående fritidsverksamhet för eleverna. Kvaliteten på klubbverksamheten förutsätter att verksamheten är välorganiserad, har resurser, är målinriktad samt ett starkt engagemang hos organisatörer och klubbledare. Kommunen ska utvärdera utvecklingsarbetet och dra nytta av dessa resultat i utvecklingen av klubbverksamheten.

Med hjälp av yrkeskunniga klubbledare som svarar för en välplanerad och fungerande klubbverksamhet försäkras man sig om dess kvalitet. Ledarna ska också

ha beredskap att lyssna på, diskutera med och fatta beslut tillsammans med eleverna.

En mångsidig klubbverksamhet ger eleverna möjlighet till upplevelser av att lyckas och att kunna. Klubbverksamheten ger möjligheter till meningsfull verksamhet och erbjuder nya saker att intressera sig för under hela den grundläggande utbildningen. Genom klubbverksamheten stärks partnerskapet och samarbetet mellan hem och skola i uppfostringsfrågor.

Klubbverksamheten ger läraren kunskap och färdigheter för att utveckla olika färdigheter hos eleverna. För läraren ger klubbverksamheten möjlighet att dra nytta av och utveckla sin lärarroll, sitt kunnande samt innovativa undervisnings- och ledarmetoder. Klubbverksamheten breddar skolans inlärnings- och verksamhetsmiljöer. Ett viktigt syfte med verksamheten är att förbättra trivseln i skolan, förhållandet mellan lärare och elever samt samarbetet mellan lärarna.

Kvalitetskriterier

Utbildningsanordnaren

- Utbildningsanordnaren har förbundit sig att utveckla och etablera klubbverksamheten på lång sikt.
- Klubbverksamheten koordineras och utvecklas i form av ett samarbete mellan olika förvaltningsområden, aktörer inom den tredje sektorn och skolornas intressegrupper.
- Klubbverksamheten ska vara mångsidig och av hög kvalitet.
- Klubbverksamheten anlitas inom ramen för allmänt, intensifierat och särskilt stöd.
- Verksamheten ska följas upp och utvärderas regelbundet.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur etablerar utbildningsanordnaren verksamheten inom de kommunala strukturerna?
- 2 Hur ser man till att klubbverksamheten utvecklas på lång sikt?
- 3 Hur svarar resurserna för klubbverksamheten mot efterfrågan på och behovet av den?
- 4 Hur försäkrar man sig om klubbledarnas kompetens?
- 5 Hur beaktas olika former av stöd i planeringen av verksamheten?
- 6 Hur följs verksamhetens omfattning, genomförande och utvecklingsbehov upp?
- 7 Hur beaktas olika utvecklingsmål som framkommit i utvärderingen i planeringen av verksamheten?

Skolan

- Verksamheten ska vara mångsidig, utvecklande, beakta olika slags behov och utvärderas regelbundet.
- Det ska finnas gemensamma principer för verksamheten som omfattas av samtliga aktörer och ett välfungerande samarbete mellan dem.
- Klubbverksamheten ska höra ihop med en trygg skoldag för eleverna.
- I planeringen av verksamheten ska responsen från eleverna beaktas.
- Klubbledaren ska ha tillräckliga kunskaper i ledarskap på individ-, grupp- och innehållsmässig nivå.

Frågor kring kvalitetsutveckling

- 1 Hur försäkrar man sig om ett mångsidigt innehåll i klubbverksamheten?
- 2 Hur kan eleverna och vårdnadshavarna delta i och påverka utbudet på klubbar?
- 3 Hur genomförs utvärderingen och hur utnyttjas resultaten?
- 4 Hur försäkrar man sig om gemensamt överenskomna principer för verksamheten och hur den struktureras?
- 5 Hur planeras klubbverksamheten som en del av hela dagen för eleverna?
- 6 På vilket sätt har man försäkrat sig om säkerhets- och ansvarsfrågorna?
- 7 Hur deltar eleverna i planeringen av innehållet i och utvecklingen av klubbarna?
- 8 Hur beaktas responsen från eleverna i planering och utveckling?
- 9 Hur ser man till klubbledarnas kompetens?
- 10 Hur sköts kommunikationen? Vilka metoder anlitas?

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-263-171-8 (PDF)

ISSN-L 1799-0343

ISSN 1799-0351 (Online)

Helsingfors 2012

